

Emil Kordiovský

Cesta careviče Pavla přes Mikulov do Vídně v r. 1782

V časopisu Historie a vojenství č. 3/1998 se objevil příspěvek, jenž upozorňuje na zajímavý historický pramen z konce 18. století vztahující se i k našemu okresu a který jsme doposud neznali.¹⁾ Podle něj je v knihovně chotkovského zámku na Kaččině uložen itinerář z roku 1782, v němž je zachycena cesta ruského následníka trůnu careviče Pavla a jeho ženy z Petrohradu do Vídně.²⁾ Autor příspěvku O. Pokorný o ní píše, že se jednalo o důležitou státní návštěvu u dvora Josefa II. Její organizací na půdě habsburské monarchie císař pověřil Jana Rudolfa hraběte Chotka, který pro návštěvu mimo jiné nechal zpracovat mapový itinerář svázaný v červené kůži se zlatým carským orlem uprostřed vazby. Podle komentáře u značek použitých na mapách, cestoval carevič Pavel se svojí manželkou inkognito a jsou v itineráři jmenováni jako Pán a Paní ze Severu (Monsge. et Mad^{me} du Nord). Na úvodním listě je zřejmě dodatečně německy zaznamenáno: „Dal jsem zhotovit tyto cestovní mapy, když jsem byl císařem Josefem II. určen jako zplnomocněný komisař u velkoknížete Pavla a jeho manželky. Velkokníže Pavel mne požádal, abych dal vyhotovit kopii těchto map, kterou si pak ode mne vyžádal, a originální vyhotovení mi vrátil jako upomínku na tuto cestu.“³⁾

Itinerář je rozdělen do dvou částí. První z nich na 11 mapových listech zaznamenává úsek od Brodů v Polsku po Bilsko ve Slezsku. Druhá část itineráře byla pro nás již zajímavější, neboť zachycuje na 10 mapových listech úsek od Bilska až po Vídeň. Na 19. listu nazvaném Nicolspurg je část, která nás zajímá nejvíce, neboť je zde zakreslena značná část našeho okresu.⁴⁾

Devatenáctý mapový list zachycuje na severu vesnici Hrušovany u Brna (Rohrbach), na jihu řeku Dyjí a hranici od rakouského Laa (zde psáno Laab) až po Lednici (Eisgrub). Nejjzápadnější vesnicí jsou Břežany (Frischau), nejvýchodnějším místem Hustopeče (Auspitz).

Na mapě jsou zaznamenány především komunikace. Cesta, po které směřovala Pavlova výprava, je zvýrazněna červenou barvou, ostatní důležité cesty jsou znázorněny dvojitou čarou (levá plná, pravá tečkovaná).

Na 19. mapě jsou zachyceny ještě tři další cesty. Především je to cesta ve směru východ - západ podél zemské hranice zde procházející od Šanova (Schönau) přes Hrabětice (Grafendorf) na Břeží (Pratsbrun), Mikulov (Nicolspurg), Sedlec (Voitelsbrun) a Lednici (Eisgrub).

V místech, kde carevič se svým doprovodem odbočoval za Novou Vsí do Mušova, je na mapě vyznačena další cesta přímo na jih k Drnholci a přes Nový Přerov do Rakous. Poslední komunikací, která je na mapovém listu zaznamenána, je cesta od Velkých Němčic okolo Uherčic, Pouzdřan a přes Strachotín a Dolní Věstonice k dnešní Spálené Hospodě mezi Horními Věstonicemi a Pernou.

Dále jsou zakresleny vodní toky a rybníky na nich položené. Zvláštní značka vymezovala plochy vinic, výrazně jsou vyznačeny lesní porosty, terénní dominanty a svahy. Dále je použito devět značek pro opevněná města, otevřená města, hrady, zámky, městečka s kostelem, městečka bez kostela, kláštery, ubytovny a pošty.

Podle jednotlivých listů byla trasa volena tak, aby zastávky byly činěny v přiměřené vzdálenosti jednodenních pochodů. Zcela nepochybně tedy carevič nocoval na mikulovském zámku jako host Karla Maxmiliána a jeho syna Jana Karla z Ditrichštejna. Protože se ale nedochovala textová část itineráře, nejsme s to o jeho pobytech na zámcích významných moravských šlechticů nic bližšího zjistit.

Za zmínku stojí také soustavy rybníků. Ty jsou zakresleny nejen v blízkosti Pohořelic, ale soustava čtyř dalších menších ploch je na Olbramovickém potoce severozápadně od Vlasatic, tři okolo Velkých Němčic na bezejmenném křepickém potoce, další dva mezi Pouzdřanami a Strachotínem a čtyři menší rybníky na Štinkovce pod Hustopečemi a jejím soutokem s Dyjí. Pět velkých rybníků leží za sebou na Jevišovce jižně

a západně od Hrušovan nad Jevišovkou. Poslední soustava je zakreslena na struze pod Mikulovem směrem na Sedlec přes Hlohovec (ten ovšem na mapě označen není) k Lednici. Jmenovitě to jsou rybníky Šibeník, Nový rybník, Nesyt, Hlohovecký, Prostřední a Mlýnský. Na této části je však zřejmě další topografická chyba, neboť hráz, po níž směřuje cesta od Lednice na Valtice, je zakreslena mezi Prostředním a Mlýnským, nikoli mezi Prostředním a Hlohoveckým rybníkem, jak by správně mělo být.

Mezi významné informace mapy patří i plochy vinic. Je zajímavé, že jsou zaznamenány pouze dva komplexy viničních tratí, a to obě západně od carevičovy cesty z Pohořelic do Mikulova. První z nich jsou vyznačeny na Dolnodunajovických kopcích a sahají až téměř k Mikulovu. Druhým komplexem vinic je úsek mezi Jířicemi, Litobratřicema, Drnholcem až ke Hrušováním a Novosedlím. Značky vinic nejsou ale okolo Hustopečů, které bývaly vždy vyhlášenou vlnorodou oblastí.

Nejvíce značek zachycuje pochopitelně lesní komplexy. Najdeme je v pásu podél Dyje, východně od Pavlovy cesty až k Hustopečím převážně podél vodních toků, ale i na kopcích západně od Hustopečů, je zachycen i les od Mikulova směrem k Milovicím a Bulharům. Několik komplexů je vyznačeno v okolí Novosedel, mezi Troskotovicemi a Litobratřicemi a v okolí Loděnic.

Jednotlivé lokality, jak bylo řečeno výše, jsou děleny do několika „tříd“. Nejvýznamnější jsou opevněná města. Ta na tomto listu jsou tři - Hustopeče, Mikulov a Laa. Dále následují města otevřená, tedy neopevněná. Takto jsou na 19. listu označeny pouze Pohořelice. Četně jsou zastoupeny podle značek „hrady“: Velké Němčice, Uherčice, Pouzdřany, Strachotín, Dolní Věstonice, Mušov, Lednice, Dolní Dunajovice, Hrušovany, Drnholec, Troskotovice a Vlasatice. Vzhledem k tomu, že u hradu Děviček je značka zámku s textem Polauer Schloss, došlo asi k záměně obou značek a je třeba zde vyznačené „hrady“ brát jako zámky, což odpovídalo také skutečnosti. Pouze dvě značky poštovní trubky jsou použity na této mapě, a to u Pohořelic a Mikulova. V obou místech byly přepážní poštovní stanice.

Úsek cesty careviče Pavla mezi Brnem a Mikulovem je na dvou listech (č. 18 a 19). Do Brna se dostala výprava od Vyškova. Z Brna pak mířila na Rajhrad a Vojkovice a na dalším listu je zaznamenán úsek cesty směřující přes Hrušovany do Pohořelic až po Mikulov. Na východním okraji Pohořelic překonávala carevičova výprava po průchodu lesů řeku Jihlavku (Swarztz Fl.). Odtud směřovala na Novou Ves u Pohořelic. Vlevo od cesty jsou v těchto místech vyznačeny tři rybníky (Nový, Starý a Vrkoč), po pravé straně u Nové Vsi mířela další (Novoveský) rybník. Za Novou Vsí vstupovala cesta do rozsáhlého komplexu lesa, na jehož konci ležel Mušov. Za Mušovem panstvo překročilo Dyji a směřovalo mezi Dolnodunajovickými kopci a Pavlovskými vrchy od severu do Mikulova (zde je kartografická chyba, neboť cesta od Pohořelic vstupuje do Mikulova od západu. Došlo k ní díky špatné poloze Mikulova, který je umístěn západně od jižního výběžku Pavlovských kopců a ne na jejich jižních svazích). Mikulov opouštěl carevič s doprovodem na jižní straně města a po překročení potoka vytékajícího z rybníku Šibeník pokračoval přes zemskou hranici do Drasenhofenu.

Další cesta na rakouském území směřovala přímo k jihu na Poysbrunn, Poysdorf, Erdberg, Wülfersdorf (Wilfersdorf), Schrick a posledním místem na dalším listu byl Gaweinstal (Gaurerstorf). Závěrečný list už zachycuje okolí Vídně. Carevič se svým doprovodem projel Wolkersdorf, minul Stammersdorf ležící dnes již na teritoriu Vídně a dostal se k bastionu na levém břehu Dunaje, z něž směřovala cesta přes čtyři mosty překlenující ramena Dunaje mezi třemi ostrovy a vlastním vnitřním městem. U dunajského bastionu vyznačená cesta končí.

Mapa, jakkoli nese drobné topografické chyby, svým zjednodušením vyzdvihuje významné topografické prvky v krajině z konce 18. století. Je také dokladem zručnosti autora, kterým podle signatur byl příslušník servitského řádu abé Caspari pravděpodobně z vídeňského předměstí Leopoldstadt.

Zajímavý kartografický pramen z konce 18. století není sice pro topografii našeho okresu nijak objevený, naznačuje však význam komunikace od severu Moravy přes Olomouc a Brno k Vídni, která procházela západní částí nynějšího břeclavského okresu přes Pohořelice a Mikulov. Patřila ve své době k nejvýznamnějším komunikacím, po níž

cestovala nejen vojska a obchodníci té doby, ale také významné státnické osobnosti, jež směřovaly do Vídně, která byla v 18. století jedním z nejvýznamnějších evropských center. Kontakt Mikulova, který byl přepražní stanicí i místem noclehů tehdejších poutníků, se světem, přinášel městu výhody hospodářské i duchovní. Cesta careviče Pavla s chotí, „pána a paní ze Severu“, který v Mikulově zcela určitě nocoval, takovým kontaktem nepochybně byla.

Literatura:

- 1) Pokorný, O.: Rukopisné kartografické itineráře vojenské proveniencie z konce 18. a počátku 19. století. In: Historie a vojenství, 3/1998, s. 82 an.
- 2) Děkuji ing. V. Koukalovi z valtické pobočky Národního zemědělského muzea v Praze za vypůjčení citovaného itineráře, který je uložen v knihovně zámku Kačina pod inv. č. 19786.
- 3) Pokorný, O.: l. c., str. 84.
- 4) Kopie úseku od Bilska po Vídeň je uložena v SOKA Mikulov ve sbírce kopií archivního materiálu. Vedle barevné kopie byly příslušné mapové listy také digitalizovány a jsou badatelům k dispozici na CDRom.